

VASKÁLYHA A KANDALLÓBAN

Beszélgetés Gulyás Klárával a hatvanas évekről

- B. Sára Péter után második legrégebb tagja vagy az intézménynek. Pontosan mikor kerültél ide?
- G. 1962. március 12-től szól a szerződésem.
- B. Ennek már lassan negyven éve. Visszaemlékezel-e, hogy amikor beléptél az épületbe, merre kellett keresni az igazgatóságot?
- G. Az igazgatóság egészen másutt volt, mint most. A díszlépcsőről lehetett megközelíteni. Felérve, a főbejáratnál jobbra, oldalt a legelső ajtón kellett bemenni egy szűk kis helyiségbe, amelyet titkárságnak neveztek. (Később a könyvtárvezető szobája lett.) Ebből nyílt jobbra oldalon a két helyiségből álló igazgatói iroda, ahova utóbb a Károlyi-kiállítás került.
- B. Viszont, amikor én nyolc évvel később a múzeumba kerültem, akkor az irodák az épület Ferenczy utcai frontján helyezkedtek el. Mikor alakult ez ki?
- G. Az építkezésnek ez a szakasza Horváth Márton második főigazgatóságának az idején kezdődött, és utóda, Lakatos László alatt fejeződött be, a hatvanas évek végén.
- B. Ezek szerint Horváth Márton kezdeményezte, hogy a munkatársak irodáit és a főigazgatói irodát az épület egy bizonyos pontjára tömörítsék?
- G. Mindez kényszer is volt. Ezekben az években rehabilitálták Károlyi Mihályt, és kiállítást kellett csinálni neki. Valószínűleg az özvegye, az elnök asszony mozgatta ezt a dolgot. Kialakították a kiállítást, és helyéről természetesen ki kellett telepíteni a korábban ott székelő igazgatóságot; ez adta az ötletet, hogy a többi irodát és a munkaszobákat is mellételepítsék. Ezenkívül a Ferenczy-szárny végén készült Károlyiné számára egy ideiglenes lakosztály is, hogy ha hazalátogat Franciaországból, legyen hol megszállnia. Lakatos László érkezésekor már állt a lakosztály. Lakatos maga rendezte azt be csodálatosan szép stílbútorokkal, amelyeket az Iparművészeti Múzeumtól szereztek be.
- B. Milyen volt akkor a Könyvtár, amelynek munkatársa lettél?
- G. A Könyvtár két nagy teremből állt. Az egyiket folyóirattárként használtuk, a másikban a könyvek és a katalógusszekrények voltak, és ennek galériája is volt.
- B. A hagyományos „olvasó”.
- G. Igen. Egyébként régi fényképekről látni, hogy hajdan is ez a galériás terem volt a Károlyi-palota pazarul berendezett könyvtára. Mindkét helyiség a könyvek és folyóiratok elhelyezésén kívül munkaszobának is számított, mert a feldolgozó kollégák is ott voltak, és ott volt a könyvtárvezető íróasztala is.
- B. Mekkora volt ez a könyvtár?
- G. Sok ezer kötet volt itt, de az állomány jelentős része nem szerepelt a helyrajzi naplókban, mert a Könyvtár akkor még egészen másképp működött. Nemcsak a Könyvtár volt illetékes szerzeményezni, hanem a kiállításokat rendező muzeológusok önállóan vásároltak, sőt a kézikönyvtáraikat is saját maguk szereztek be. Mivel az anyagot kiállítási célra szánták, azokat munkaszobáikban őrizték, így nem került sor szabályos könyvtári feldolgozásra. A vásárlásról csak a gazdasági osztálynak számoltak el. Később, hogy rend és központi áttekintés legyen, a

Könyvtár mindegyik tárnak és osztálynak külön helyrajzi naplót nyitott, és a felgyűlt anyagot utólag feldolgozta.

B. Ezek szerint a Könyvtár kezdetben messzemenően nem központi volt, hanem az osztályokban levő kézikönyvtárak anyagára és a kiállításokon bemutatott „állományra” támaszkodott.

G. Amikor idejöttem, már megvolt a jelentős központi mag, és folyt a gyarapítás. Ám a Könyvtár akkor még valóban „alulról” is építkezett.

B. A hatvanas évek közepén milyen osztályok működtek a múzeumban?

G. Tulajdonképpen akkor még önálló Kézirattár és Kiállításrendező osztály nem volt, hanem volt az úgynevezett XIX. századi osztály és a XX. századi osztály. Előbbi vezetője Varjasné Nyilassy Vilma, Miklós Róbert valamint Balkányi Enikő munkatársakkal. A XX. századi osztály vezetője Szántó Judit volt. (József Attila hajdani élettársa.) Később Sára Péter lett az osztályvezető. Itt dolgozott még két muzeológus: Illés Lászlóné és Fehér Erzsébet. Hogy a központi Kézirattár mikor alakult, azt pontosan nem tudom, de a 60-as években még az összes kéziratot ennek a két osztálynak a szobáiban őrizték, szekrényekben elrendezve, és a katalógusaik is itt álltak.

B. Tehát akkoriban még csak külön Könyvtár volt, Kézirattár nem, s a könyvek egy része és a kéziratok is két osztályhoz tartoztak.

G. Igen. Az általuk vásárolt könyvek, folyóiratok nagy részét – mivel kiállítás céljára vették – sokszor szétszedték, s a belőlük kivágott oldalakat, metszeteket tárlókban vagy tablókra ragasztva használták fel. A kéziratokra jobban vigyáztak, tekintettel arra, hogy azok egyedi darabok voltak, de ezekből is nagyon sok került kiállításra. Akkor még nem volt jó másolási lehetőség, és az eredeti kézirat mindig többet jelentett a kiállításon, mint a fotó. Ezért sajnos nagyon sok kézirat tönkrement a tárlókban a fény- és hőhatás miatt.

B. Mondanál még valamit az épületről és a hétköznapiokról?

G. Belépésemkor feltűnt, hogy a hajdani gyönyörű palota mennyre lepusztult, elhanyagolt állapotban van. Szomorú látványt nyújtottak a beázott mennyezetek stukkói, freskói és a korábban itt működő Fővárosi Képtár által szakszerűtlenül fehérre mázolt műemlék ajtók.

Jellemző élményem volt az 1962–63-as tél alkalmával. A központi fűtés szinte egyáltalán nem működött, és a hőt villanyrezsókkal pótolták; a Könyvtár olvasótermében – ahol most velencei tükör és márványkandalló díszlik – a kandalló helyén tátongó bevakolt mélyedésbe kályhacsövet dugtak, s a parkettára állított ócska vaskályha adta a meleget. A távolabbi munkaszobákban didergő muzeológusok eköré gyűltek, s általában vastag pulóverekben, pokrócokba bugyolálva vészeltük át a telet.

A Károlyi-palotában eltöltött sok-sok év alatt az épület valamelyik részében szinte állandóan tartott a felújítás, átalakítás, szerelés, ugyanis arra nem volt elég pénz, hogy a munkálatokat egyszerre tervezzék, illetve végezzék egy átfogó koncepció alapján. Örökösen bontottak, építettek, de nem fejeztek be semmit.

S még valamit a Könyvtárról, amelynek akkor még csak szakalkalmazottai voltak: a könyvtárosok látták el a raktárosi feladatokat is. Olykor felvettek pár hónapra egy-egy egyetemistát. Sokszor előfordult, hogy a súlyos, bekötött folyóiratokat, lexikonokat, albumokat az irodalomtörténész kutatók – közöttük idős professzorok – segítségével cipeltük le és fel a galériáról. A terem közepén egy hatalmas, ormótlan, kiszuperált tárgyalóasztal éktelenkedett, ezt ülték körül a kutatók.

- És hogy kik voltak ebben az időben leggyakoribb kutatóink? Lengyel Dénes vezetésével ezekben az években indult meg a Jókai kritikai kiadás, és e nagy munka szerkesztői, sajtó alá rendezői – Molnár József, Nagy Miklós, Oltványi Ambur, Zöldhelyi Zsuzsa stb. – rendszeresen bejártak a könyvtárba. Ugyancsak a múzeum volt a centruma a Petőfi kritikai kiadás szerkesztésének, így hát a Petőfi-kutatók is állandó olvasóink voltak. Kiss József például, noha hivatalosan az MTA Irodalomtörténeti Intézetéhez tartozott, saját íróasztallal rendelkezett könyvtárunkban, s úgy tekintettük őt, mint a múzeum dolgozóját.
- B. Visszatérve a Károlyi-palota épületére: milyen egyéb intézmények voltak itt még elhelyezve?
- G. Más múzeumok raktárainak helyet kellett biztosítani. Ilyen volt például az úgynevezett „bálna-terem”, egy preparált bálnával – a Természettudományi Múzeum tulajdona – az épület Henszlmann utcai szárnyának a végén. Itt voltak azután a „textilesek”, az ő raktáruk a Nemzeti Múzeum részlegeként működött. De itt működtek a Budapesti Történeti Múzeum részlegei és irodái is. Mindezen túlmenően szólni kell a lakásokról, a lakókról, Juhászékról, a Fővárosi Képtár egykori portásáról és másokról, akik korábban itt ragadtak.
- B. Ha jól tudom, „ők” a földszinten az egész épület 40%-át foglalták el. – De beszéljünk még a Károlyi-kertben tartott hangversenyekről is.
- G. Amikor én idejöttem, még voltak hangversenyek. Lamberto Gardelli, az akkor feltűnt csillag, sokszor vezényelt a kertben. Nagy vonzerő volt; mi a Könyvtár ablakaiból hallgattuk, és így szemből láttuk. Talán nem mellékes megemlítenem, hogy Gardelli feleséget is innen választott, egy szerződéses alapon a múzeumhoz tartozó fotósnőt, aki a Könyvtárból fényképezte, amint vezényelt. Megismerték, megszerették egymást, és házasság lett a dologból.
- Elmondanám még, hogy Horváth Márton zenepedagógiai előadásokat is szervezett az épületben. Földes Imre, neves zeneesztéta a modern zenéről tartott – illusztrációval kísért – előadásokat. Behozott zenészeket, és saját maga is játszott, ugyanis volt itt egy zongora is.
- B. Melyik teremben?
- G. A Könyvtár tükrös előterében.
- B. Befejezésként kerüljön sorra Gulyás Klára kiegészítése is, amelyet beszélgetésünk után juttatott el hozzánk.
- G. Szóban említettem, de most írásba is adom, hogy Raffai Saroltával, egyik későbbi főigazgatónkkal szemben, aki hajdani rádióinterjújában „döglött halak akváriumának” nevezte a múzeumot, én inkább Noé bárkájának mondanám. Azt tapasztaltam az itt töltött közel harminc év alatt, hogy a tudományos dolgozók jelentős része meghurcolt, megbélyegzett, kirekesztett emberekből verbuválódott: nyílt titok volt, hogy például Baróti Dezső, a szegedi egyetem korábbi rektora, 56 után évekig börtönben ült; munkát és menedéket talált itt Vezér Erzsébet, Szekeres László, Jenei Ferenc és így tovább. Jómagam is örültem annak, hogy befogadtak, ugyanis a férjem 56-os börtönviselt író volt. A teremőrök nagy része is úgynevezett „deklasszált elem” volt. Az egyik idős teremőr hölgyről mindenki tudta, hogy Horthy Miklós közeli rokona. Befogadásuk a Petőfi Irodalmi Múzeum vezetőinek nemes szellemiségét, emberségét, jóindulatát jelezte. Kevés szó esett ezekről a dolgokról, nyílt politizálás itt nem folyt, de a jóleső néma cinkosság egyik összetartó ereje volt a kis közösségnek.
- B. Köszönöm a beszélgetést.